

УДК 378.091.5:005.591.6:81'243:62
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-1/20>

Рейда О. А.

Білоцерківський національний аграрний університет

Івлєва К. С.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Гулієва Д. О.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІНСТРУКЦІЙ ДО ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Стаття присвячена аналізу особливостей застосування стратегій перекладу в сфері галузевої літератури. У статті наголошується, що оточення сучасної людини оснащено різними технічними пристроями, апаратами, приладами, при роботі з якими необхідно виконувати різні дії та операції. Кожен технічний пристрій супроводжується спеціальним текстом-інструкцією з експлуатації по застосуванню. Тексти підручників та навчальних посібників з природно-технічних дисциплін також можуть містити різного роду інструкції. У зв'язку з цим ми вважаємо можливим говорити про текст-інструкцію (або текст-алгоритм) як особливий тип тексту. При перекладі такого роду текстів, необхідно враховувати всі його особливості для того, щоб правильно обрати стратегію перекладу. У статті досліджуються проблеми, що виникають при перекладі інструкцій до побутової техніки. Було виявлено, що під час аналізу і порівняння інструкцій до телевізорів англійською та українською мовами, типові ознаки науково-технічного тексту реалізуються неоднаково. Зазначається, що в результаті експліцитної адресованості англійських побутових інструкцій користувачеві, виникають розбіжності, що зумовлюють лексичні, лексико-граматичні, синтаксичні і прагматичні помилки при перекладі інструкцій до телевізорів українською мовою. У результаті дослідження було виявлено, що на лексичному рівні інструкції до телевізійних пристроїв демонструють низку особливостей, що можуть спричиняти помилки при перекладі. Отже, наголошується, подолання труднощів перекладу англійських інструкцій до побутової техніки українською мовою можуть бути вирішені завдяки вдалому застосуванню трансформацій калькування, функціональної/граматичної заміни, смислового розвитку та описового перекладу.

Ключові слова: технічні пристрої, природньо-технічні дисципліни, текст-інструкція, побутова інструкція, прагматичні помилки трансформації.

Постановка проблеми. Будь-який текст-інструкція характеризується певною повторюваністю термінів. Тому для правильної передачі значення незнайомого і відсутнього у словниках терміна або термінологічного сполучення дуже важливо врахувати і співставити всі випадки його вживання в даному тексті і лише після цього спробувати в'яснити значення терміну шляхом ознайомлення із спеціальною літературою з даного питання. Велику допомогу перекладачеві може надати уже існуюча перекладна література з даного питання, особливо якщо є можливість порівняти оригінал і переклад

Сьогодні вже не викликає сумніву необхідність глибокого лінгвістичного вивчення теорії і практики перекладу науково-технічної літератури, що стала

самостійною прикладною галуззю перекладознавства. Розповсюдження науково-технічної літератури і розвиток науково-технічного перекладу ставлять питання про виділення окремих стратегій та технік перекладу для науково-технічних текстів у різних спеціалізованих галузях, зокрема таких як переклад інструкцій до побутової техніки. Саме цим визначається **актуальність і новизна** нашого дослідження, в рамках якого ми поставили собі за **мету** визначити труднощі перекладу науково-технічної літератури на матеріалі інструкцій до телевізійних пристроїв англійською і українською мовами і запропонувати перекладацькі трансформації, найефективніші для їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей вибору певної стра-

тегії при перекладі текстів інструкцій до технічного обладнання базується на аналізі українських перекладів англomовних науково-технічних текстів у посібниках або керівництвах по використанню різних видів техніки. Дослідженню стратегій перекладу багато уваги приділяли такі вчені як В.Н. Комісаров, І.С. Бик, О.В. Бурда-Лассен, В.І. Карабан, І.І. Рєвзін, Я.І. Рецкер, І.А. Гладких, О.О. Харітонова та інші.

Виклад основного матеріалу. Інструкції до побутової техніки належать до науково-технічного функціонального стилю. У лінгвістиці функціональним стилем мови називається система взаємозалежних мовних засобів, що служать певній меті комунікації [2, с. 134]. Науковий-технічний стиль реалізується текстами, що призначені для повідомлення точних фактів з якої-небудь спеціальної галузі, а також для закріплення процесу пізнання інформації, найяскравішим прикладом яких є інструкції – нормативні видання, що визначають правила користування пристроєм, апаратом, машиною [3, с. 56]. Типова інструкція до телевізора складається зі вступу, рекомендацій з експлуатації, розділів про установку телевізора та його функціонування, інформації про під'єднання додаткових приладів, основних операцій, усунення несправностей та технічних характеристик. Кожен з розділів має свої характерні особливості в англійській та українській мовах. Відмінності, що існують між цими двома мовами зумовлюють проблеми, які виникають при перекладі інструкцій. В решті решт, мовою оригіналу є англійська, бо в Україні через обмеженість виробництва побутової техніки, яка залишається переважно імпортованим товаром, підготовка технічних інструкцій до такої техніки є, як правило, процесом перекладу, а не оригінального написання. Вимоги щодо максимально можливої еквівалентності перекладів таких інструкцій українською мовою зумовлюють необхідність детального вивчення окремих ознак цього науково-технічного тексту і шляхів їх адекватного відтворення у перекладі.

Під час аналізу і порівняння інструкцій до телевізорів англійською та українською мовами було виявлено, що типові ознаки науково-технічного тексту реалізуються у зазначених мовах неоднаково. Загалом, слід зазначити, що англійська мова є більш зразковою у цьому відношенні і найкраще демонструє провідні характеристики науково-технічних матеріалів, а саме чіткість у використанні нейтральної й термінологічної лексики, клішованість синтаксичної структури, логічність і стислість викладення, що може викликати труднощі

при перекладі інструкцій українською мовою. Окремі складнощі для перекладача становить експліцитна адресованість англійських побутових інструкцій користувачеві, нехарактерна для українського науково-технічного стилю. Означені розбіжності зумовлюють лексичні, лексико-граматичні, синтаксичні і прагматичні помилки при перекладі інструкцій до телевізорів українською мовою.

На лексичному рівні інструкції до телевізійних пристроїв демонструють низку особливостей, що можуть спричинити помилки при перекладі. В першу чергу слід зазначити характерну безеквівалентність англійських термінів, що вже давно прижилися, та термінів, що нещодавно з'явилися (неологізмів), для української мови. Такі англійські терміни, як правило, перекладаються буквально – калькуванням, наприклад: “*source*” (“джерело”), “*plug and play*” (дослівно “підключи і працюй”), “*AV device*” (“аудіо-відео пристрій”). Також такі терміни можуть зазнавати трансформації транскодування (“*AV-receiver*” – “*AV-реcівер*”) або описового перекладу (“*remote control sensor*” – “приймач сигналів дистанційного управління”, “*HDMI (High Definition Multimedia Interface)*” – “інтерфейс, що дозволяє передавати цифрові відеоданні високої роздільної здатності та багатоканальні цифрові аудіо сигнали”).

Серед вищезазначених методів перекладу неологізмів калькування є найбільш вдалою трансформацією, бо воно забезпечує досить емку й чітку номінацію новоутвореного поняття, на відміну від трансформацій описового перекладу, яка є громіздкою і може призвести до розпливчатого розуміння змісту поняття, та транскодування, яка не завжди сприяє вмотивованому перекладу таких неологізмів [2, с. 367].

Також на лексичному рівні для англійських інструкцій до телевізійних пристроїв характерним є вживання скорочень: досить часто терміни як в оригіналі, так і в перекладі вживаються у вигляді непереказаних акронімів. Отже, перекладачу доводиться вирішувати проблему перекладу англійських аббревіатур засобами української мови.

Приклад 1а: *You should use the DVI-to-HDMI cable or DVI-HDMI Adapter for the connection, and the R-Audio-L terminal on for sound output.*

Приклад 1б: *Для з'єднання потрібно використовувати кабель DVI-HDMI або DVI-HDMI подовжувач, а для виходу звуку контакт R-Audio-L.*

Із наведеного прикладу видно, що у більшості випадків, перекладачі не перекладають аббреві-

атури, залишаючи їх у тексті перекладу як варваризми. Такий переклад українською мовою дозволяє зберегти термінологічну відповідність оригіналу і перекладу, але не сприяє розумінню тексту. Втім, неможливість застосування перекладацьких трансформацій у даному випадку пояснюється лише недоліками оригіналу, в якому не надається роз'яснення використаним аббревіатур, або низькою обізнаністю перекладача.

У галузі граматики основною характерною рисою англійських інструкцій до телевізійних пристроїв є високочастотне вживання герундіальних конструкцій.

Приклад 2а: *Storing channels automatically.*

Для перекладу цього речення доречно застосувати трансформацію функціональної/граматичної заміни і замінити не існуючу в українській мові дієслівну форму герундія іншою частиною мови – іменником.

Приклад 2б: *Автоматичне збереження каналів.*

Обрана трансформація є успішним вирішенням проблеми розбіжностей в будові граматичних категорій англійської та української мов, оскільки передає таку ознаку науково-технічного стилю як номінативність.

Ще однією особливістю англійського науково-технічного тексту, яка може викликати труднощі при перекладі, є вживання означень в постпозиції:

Синтаксис інструкцій до телевізорів англійською мовою значною мірою визначається тенденцією до номінативності – використання віддієслівних іменників:

Приклад 3а: *Operation of these menus is the same as for the TV menus.*

В інструкціях українською мовою основне змістове навантаження у реченні переноситься на присудок, тому при перекладі застосовується трансформація функціональної/граматичної заміни членів речення, результатом якої є вживання неозначено-особового дієслова замість іменника.

Приклад 3б: *Це меню використовується так само, як і меню телевізора.*

Застосована трансформація є цілком прийнятною, бо враховує конкретну реалізацію особливостей науково-технічного тексту у мовах перекладу.

Як наслідок номінативності, для синтаксису англійських інструкцій до телевізорів характерне використання еліптичних конструкцій, відсутніх у перекладі українською:

Приклад 4а: *Service connection for qualified service engineer.*

У вищезазначеному прикладі бракує одного з головних членів речення – присудка, присутнього в тексті оригіналу імпліцитно. Але за нормами українського науково-технічного тексту, який прагне повноти і одностайності смислу, в перекладі такий присудок потрібно передати експліцитно, застосувавши трансформацію компенсації і смислового розвитку [4, с. 198].

Приклад 4б: *Підключення може здійснювати тільки кваліфікований інженер.*

Обрана трансформація вирішує проблему відмінностей у синтаксичній будові мов оригіналу та перекладу, яка пов'язана з різними особливостями вираження членів речення в науково-технічному стилі, через що для української мови в даному випадку відсутність будь-якого з головних членів речення є неприпустимою.

Результати дослідження стилістичної забарвленості англійських інструкцій до телевізорів виявили їх знижену експресивність:

Приклад 5а: *Please take time to read this manual carefully to ensure you get the best performance possible.*

У цьому реченні помітна лише кількісна експресивність, що реалізується підсилювальною конструкцією “*to get the best performance possible*”. Але на відміну від англійської мови, для українських науково-технічних текстів характерна майже повна відсутність кількісної експресивності, зокрема кількісної. Щоб усунути ці розбіжності перекладач може застосувати трансформацію смислового розвитку, замінивши наслідок (“*performance*” – “найкращі експлуатаційні характеристики”) його причиною (“перед початком роботи з приладом, уважно ознайомтесь з інструкцією з експлуатації”).

Приклад 5б: *Перед початком роботи із приладом, будь ласка, уважно прочитайте інструкцію з експлуатації.*

У результаті застосування цієї трансформації в перекладі було збережено стилістичні особливості українських науково-технічних текстів, але водночас не було дотримано відповідного рівня еквівалентності. Задля його підвищення, переробимо це речення наступним чином:

Приклад 5в: *Для забезпечення найкращої якості функціонування телевізійного пристрою, будь ласка, уважно ознайомтесь з інструкцією з експлуатації.*

Висновки і пропозиції. Отже, дослідження труднощів перекладу англійських інструкцій до побутової техніки українською мовою дозволило з'ясувати, що підвищенню адекватності пере-

кладу сприяє подолання проблем перекладу термінологічної лексики та усунення розбіжностей в будові граматичних категорій шляхом застосу-

вання трансформацій калькування, функціональної/граматичної заміни, смислового розвитку та описового перекладу.

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. М.: Просвещение, 1990. 300 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 575 с.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. М: Международные отношения, 1990. 215 с.
4. Судовцев В.Л. Научно-техническая информация и перевод. М.: Высшая школа, 1995. 232 с.

Rejda O. O., Ivlieva K. S., Gulieva D. O. DIFFICULTIES OF TRANSLATING HOUSEHOLD APPLIANCES MANUALS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

The article is devoted to the peculiarities analysis of translation strategies application in the field of industrial literature. The article emphasizes that the environment of a modern person is filled with various technical devices, appliances, gadgets; and working with them it is necessary to perform different actions and operations. Each technical device is accompanied by a special text instruction manual for use. Textbooks and manuals in the natural sciences may also contain various instructions. For this reason, we consider it possible to refer to a text instruction (or text algorithm) as a specific type of text. When translating this type of text, it is necessary to take into account all its features in order to choose the right translation strategy. The article explores the problems that arise when translating manuals to household appliances. It was found that when analyzing and comparing user manuals for TVs in English and Ukrainian, the typical features of a scientific and technical text are implemented differently. It is noted that as a result of explicit addressing of English household instructions to the user, there are differences that cause lexical, lexico-grammatical, syntactic and pragmatic errors when translating TVs manuals into Ukrainian. The study found that, at the lexical level, user instructions to television devices exhibit a number of features that could cause translation errors. Therefore, it is emphasized that overcoming the difficulties of translating English household appliances manuals into the Ukrainian language can be solved by the successful implementation of loan translation, functional / grammatical substitutions, semantic development and descriptive translation.

Key words: *technical devices, natural sciences, text instruction, household appliance, pragmatic errors, translation.*